

การพัฒนาระบบการส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ในโรงเรียนเอกชนการกุศลโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

The Development of System to Promote Life Skills of High School Students in Charity Private Schools

สุภาพร วาปีโส¹
ประวิต เอรารวรรณ์²
สมเกียรติ ทานอก³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาระบบการส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนการกุศล การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 4 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันและการดำเนินงานที่ส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนการกุศล ระยะที่ 2 พัฒนาระบบการส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ระยะที่ 3 นำระบบส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนไปใช้ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) 2 วงรอบ ระยะที่ 4 ศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนาระบบการส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนการกุศล กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้อำนวยการหรือรองผู้อำนวยการ จำนวน 1 คน หัวหน้าฝ่ายจำนวน 5 คน ครูที่ปรึกษานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 6 คน รวมทั้งหมด 12 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่แบบสอบถาม การจดบันทึกภาคสนาม การสัมภาษณ์ เอกสารรายงานผลการดำเนินการและแบบวัดความพึงพอใจ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติบรรยายการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการตีความสร้างข้อสรุปโดยใช้หลักตรรกวิทยาเชิงอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการดำเนินงานที่ส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนของโรงเรียนเอกชนการกุศล ที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ดังนี้ 1) การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน 2) การบูรณาการความรู้เรื่องทักษะชีวิตในรายวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา 3) การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ส่งเสริมทักษะชีวิต
2. การพัฒนาระบบการส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนการกุศล ได้ประยุกต์ใช้แนวคิดวงจรเดมมิง (PDCA) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน (Plan) การดำเนินการ (Do) การตรวจสอบ (Check) และ การปรับปรุงแก้ไข (Act) โดยใช้ 3 กลยุทธ์ ดังนี้ 1) การจัดทำโครงการส่งเสริมทักษะชีวิต 2) การจัดการเรียนรู้ทักษะชีวิต และ 3) กิจกรรมส่งเสริมอื่น
3. ผลการนำระบบการส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนการกุศลที่พัฒนาขึ้นไปใช้พบว่า มีความเหมาะสม เป็นประโยชน์ และผลจากการศึกษาความเป็นไปได้ในการทดลองใช้ระบบตามบริบทของโรงเรียนเอกชนการกุศล โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) จำนวน 2 วงรอบ พบว่าระบบการส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนการกุศลสามารถนำไปใช้ได้และส่งเสริมทักษะชีวิตของนักเรียนได้จริง
4. ปัจจัยที่มีส่วนทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ คือการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย ภาวะผู้นำของผู้บริหาร บรรยากาศการทำงานที่เป็นมิตร คุณลักษณะของครูที่มีความมุ่งมั่นในการทำงานและมีวุฒิภาวะความเป็นครู การปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอจนเป็นวิถี และการออกแบบการเรียนรู้ที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริง

คำสำคัญ: ทักษะชีวิต ระบบการส่งเสริมทักษะชีวิต โรงเรียนเอกชนการกุศล

¹นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

²รองศาสตราจารย์ ภาควิชาวิจัยและพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

³อาจารย์ กลุ่มวิชาการวัดผลการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ABSTRACT

This research aimed to develop system to promote life skills of high school students in charity private schools. The research process was divided into four phases. Phase 1 : the study of the current state and procedure to promote life skills of high school students in charity private schools. Phase 2 : developing system to promote life skills of high school students in charity private schools. Phase 3 : implementing the system to promote life skills of high school students using participatory action research (2 cycles). Phase 4 : study key success factors of system to promote life skills of high school students in charity private by using lesson learned. The target groups included director, 1 vice director, 5 head of department teachers and 6 advisors of student teachers in Grade 7- Grade 12. The research instruments were the questionnaire, the fieldnotes, the interviews, the report of the operation and the satisfaction survey. The quantitative data were analyzed by the descriptive statistics. The qualitative data were interpreted and summarized using induction.

The results of the study were as follows.

1. The charity private schools had promoted life skills as follows: 1) having the student supporting system that promoted life skills, 2) providing and learning that helped promote life skills, 3) providing the extracurricular activities that promoted life skills,

2. The development of system to promote life skills of high school students in charity private schools was applied Deming Cycle according to the concept of Edward Deming consisted of three parts: 1) the project promoting life skills, 2) life skills leaning management and 3) other promoting activities.

3. The result of developing system to promote life skills of high school students in charity private schools were found can be appropriate and useful to promote life skills of high school students and the study of feasibility of system to promote life skills of the high school students in the charity schools indicated can apply and promote life skills of high school students in the charity private schools in schools.

4. The key success factors to promote life skills of the high school students consisted stakeholder's participation, director's leadership, friendly atmosphere, teacher's characteristics in determination and maturity, regularity in work as a way of daily life and leading the student to learning by doing.

Keywords: Life skills, System to promote life skills , Charity private school

บทนำ

การจัดการศึกษาศตวรรษที่21 เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีทักษะในด้านการเรียนรู้ การทำงานร่วมกัน การอยู่ร่วมกัน และการมีทักษะชีวิต ดังนั้นการเรียนรู้จึงมิได้จำกัดเพียงแค่การรู้เนื้อหาวิชา หากแต่มุ่งความสำคัญไปที่การเรียนรู้แก่ความรู้ เน้นการฝึกปฏิบัติ เพื่อให้สามารถนำไปใช้เพื่อการดำรงชีวิตในโลกแห่งความเปลี่ยนแปลง เนื่องจากคนรุ่นใหม่ต้องมีทักษะสูงในการเรียนรู้และการปรับตัว(วิจารณ์ พานิช, 2554 : 18) การศึกษาจึงควรเปลี่ยนจากการใช้เนื้อหาเป็นตัวตั้งมาเป็นการเรียนรู้ใน3 ประการ คือ ศึกษาให้รู้จักตนเองเพื่อเข้าใจพื้นฐานความเป็นมนุษย์

ศึกษาให้เข้าใจสภาพแวดล้อมซึ่งเชื่อมโยงอยู่กับมนุษย์และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และศึกษาให้เข้าใจระหว่างปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งการศึกษาเกี่ยวกับชีวิตควรเป็นเรื่องเดียวกันและไม่ควรแยกออกจากกัน เพราะต่างมีส่วนส่งเสริมและสนับสนุนซึ่งกันและกัน การเรียนจึงต้องสอดคล้องกับเรื่องของชีวิตมากที่สุด (ประเวศ วะสี, 2542 : 9) ดังนั้นเด็กไทยรุ่นใหม่จึงต้องรู้วิชาชีวิต เช่น มีทักษะชีวิตที่ปลอดภัย เป็นผู้บริโภคที่ชาญฉลาด เป็นผู้รู้เท่าทันสื่อ เข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรม และเป็นคนที่มีจิตใจใฝ่สันติ (อมรวิทย์ นาครทรรพ, 2551 : 12)

โรงเรียนเอกชนการกุศล ประเภทการศึกษาสงเคราะห์ จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดการศึกษาเพื่อผู้ยากไร้ หรือด้อยโอกาสในการเข้าเรียนเป็นการจัดการเรียนการสอนในลักษณะการกุศล โดยไม่เก็บค่าธรรมเนียมทางการเรียน ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งนักเรียนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน กำพร้า หรือ ขาดคนดูแล ทางโรงเรียนจึงได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนทุกคน โดยมุ่งหวังให้นักเรียนได้เติบโตอย่างมีคุณภาพรอบด้านทั้งด้านสติปัญญา ความสามารถ คุณธรรมจริยธรรม การดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข พร้อมด้วยสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี จากการศึกษารายงานการพัฒนาคุณภาพของกลุ่มโรงเรียนเอกชนการกุศล พบข้อมูลที่สอดคล้องกันว่า ผลจากสภาพสังคมปัจจุบันที่ประสบปัญหาต่างๆ มากมายและมีความซับซ้อน ได้ส่งผลต่อวิถีชีวิตและจิตใจของเด็กนักเรียนในโรงเรียนเอกชนการกุศลด้วยเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ปัญหาทางด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2558 : 23) ซึ่งส่งผลต่อการเรียนและการใช้ชีวิตในโรงเรียนของเด็กและการเติบโตสู่สังคมในอนาคต ถึงแม้ว่ากระทรวงศึกษาธิการจะกำหนดให้ทุกโรงเรียนดำเนินการตามขั้นตอนของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนทุกโรงเรียนแล้วก็ตาม แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น กับนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลตามที่ต้องการ เนื่องจากขาดการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง และขาดการนิเทศ กำกับ ติดตาม อย่างเป็นประจำ (ธงชาติ วงษ์สุวรรณ, 2553 : 2) ดังนั้นการศึกษาแนวทางที่เหมาะสมจึงเป็นหนทางที่จะนำมาใช้ในการเสริมสร้างทักษะที่สำคัญในการดำรงชีวิตให้กับนักเรียน และเปรียบเสมือนการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีสำหรับการเติบโตในสังคมยุคปัจจุบันและอนาคต เนื่องจากการเรียนรู้ทักษะชีวิตจากโรงเรียนจะช่วยส่งเสริมความสามารถในการปรับใช้และขึ้นต่อการพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อการดำรงชีวิตในบริบทอื่น ๆ ต่อไปอย่างเหมาะสม (เลขา ปิยะอัจฉริยะ, 2541 : 45)

ทักษะชีวิต (Life Skills) เป็นคุณลักษณะหรือความสามารถของบุคคลที่จะคิดตัดสินใจ แก้ปัญหา และปรับตัวให้มีพฤติกรรมที่เป็นไปในทางที่ถูกต้อง สามารถจัดการกับความต้องการ ปัญหา สถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การเสริมสร้างทักษะชีวิตให้แก่เด็กและเยาวชน จะทำให้เด็กรู้จักแนวทางการแก้ไขปัญหาของตนเองในเรื่องต่างๆ ช่วยให้เด็กมีความมั่นใจในการนำไปใช้ในสถานการณ์จริงดีกว่าการสอนเพียงให้เกิดความรู้เท่านั้นและทักษะชีวิตสามารถพัฒนาได้จากประสบการณ์และการฝึกฝนอบรม การพัฒนาทางด้านทักษะชีวิตจึงเป็นความสามารถหรือศักยภาพทางสมองอย่างหนึ่งของบุคคลซึ่งมีคุณค่าต่อบุคคลและสังคมอย่างยิ่ง เพราะบุคคลที่มีทักษะชีวิตที่ดีจะสามารถวิเคราะห์สถานการณ์เพื่อการตัดสินใจทางเลือกแก้ปัญหาทั้งทางด้านพฤติกรรมและสังคมที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้องเหมาะสม (ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานต์, 2538 : 1-2) การสอนทักษะชีวิตในสถาบันการศึกษาจึงเป็นเสมือนการสร้างภูมิคุ้มกันชีวิตด้วยการศึกษา องค์การอนามัยโลก (WHO, 1994) กล่าวถึงกลยุทธ์ที่เหมาะสมในการพัฒนาทักษะชีวิตว่า ควรเริ่มต้นจากกลุ่มเด็กและเยาวชนที่อยู่ในระบบโรงเรียน เป็นการส่งเสริมให้มีพฤติกรรมสุขภาพที่ดี การมีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคคลและการมีสุขภาพจิตที่ดี เป็นการป้องกันการเกิดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ในอนาคต และสนับสนุนว่า สถานศึกษาเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการเริ่มต้นการสอนทักษะชีวิต

จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานพบว่า ยังไม่มีงานวิจัยที่ศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนในโรงเรียนเอกชนการกุศล ซึ่งในสภาพความเป็นจริงได้ประสบกับปัญหาการขาดทักษะชีวิตของผู้เรียนเช่นเดียวกับโรงเรียนในรูปแบบอื่น ๆ ขณะที่สภาพบริบททางด้านสังคม ครอบครัวของผู้เรียนมีผลต่อการเกิดปัญหาด้านทักษะชีวิตของผู้เรียนที่จะต้องได้รับการป้องกันและแก้ไขด้วยแนวทางที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และเกิดความยั่งยืน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบการส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนการกุศล เพื่อเป็นแนวทางให้กับโรงเรียนที่มีบริบทคล้ายคลึงกันนำไปใช้

ในการจัดการศึกษา สามารถส่งเสริมทักษะชีวิตและป้องกันแก้ไขปัญหาให้นักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยจะเป็นแนวทางในการดำเนินงานส่งเสริมทักษะชีวิตและการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีต่อการพัฒนานักเรียนให้มีพฤติกรรมที่ดีตามวัตถุประสงค์ มีความสามารถ มีทักษะในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและยั่งยืนซึ่งเป็นประโยชน์ต่อตัวนักเรียน ครอบครัว สถานศึกษา สังคมและประเทศชาติโดยรวมต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และการดำเนินงานส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชน การกุศล
2. เพื่อพัฒนาระบบการส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนการกุศล

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาสภาพปัจจุบันของการดำเนินงานส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนการกุศล มีประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้
 - 1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ โรงเรียนเอกชนการกุศลประเภทการศึกษาสงเคราะห์ ที่จัดการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 34 โรงเรียน
 - 1.2 ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย ได้แก่ ผู้อำนวยการ หรือ รองผู้อำนวยการ หรือ หัวหน้าฝ่ายกิจการนักเรียน จำนวน 34 คน
 - 1.3 ศึกษาครูงานโรงเรียนที่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ด้านการส่งเสริมทักษะชีวิต จำนวน 2 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนสัตยาไส อำเภอยะบะดี จังหวัดลพบุรีและโรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์
2. กลุ่มเป้าหมายที่ใช้การวิจัย จำนวน 13 คน คือ
 - 2.1 ผู้วิจัย (ผู้อำนวยการโรงเรียนมารดาบุญเลิศ)
 - 2.2 ผู้ร่วมวิจัย ได้แก่
 - 2.2.1 รองผู้อำนวยการโรงเรียนมารดาบุญเลิศ จำนวน 1 คน
 - 2.2.2 หัวหน้าฝ่าย จำนวน 5 คน ได้แก่ หัวหน้างานฝ่ายปกครอง หัวหน้างานฝ่ายวิชาการ หัวหน้างานฝ่ายกิจกรรม หัวหน้างานฝ่ายบริหารงานทั่วไป และหัวหน้าสายมัธยมศึกษา
 - 2.2.3 ครูที่ปรึกษานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 6 คน
3. ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกโรงเรียนมารดาบุญเลิศ อำเภอบางบาล จังหวัดนครราชสีมา เป็นพื้นที่วิจัย ด้วยเหตุผลที่ว่า โรงเรียนมารดาบุญเลิศ เป็นโรงเรียนเอกชนการกุศล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนที่เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งมีความหลากหลายและมีความแตกต่างกันมากในด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านทักษะชีวิตของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) 2 วงรอบ ซึ่งกำหนดขั้นตอนการวิจัยไว้ 4 ระยะ มีระยะเวลาดำเนินการวิจัยระหว่างปีการศึกษา 2557-2558

ขั้นตอนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการในลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เพื่อพัฒนาระบบการส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนการกุศลโดยแบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันและการดำเนินงานส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนการกุศล มีขั้นตอนดังนี้

1. การศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีเอกสาร ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ ทฤษฎีระบบและการพัฒนาระบบทักษะชีวิตและการส่งเสริมทักษะชีวิตเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดวิจัย
2. สำรวจสภาพปัจจุบันและการดำเนินงานที่ส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนการกุศล จากผู้บริหารโรงเรียนเอกชนการกุศล ประเภทการศึกษาสงเคราะห์ที่จัดการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 34 คน
3. วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาระบบการส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนการกุศล

ระยะที่ 2 การพัฒนาระบบการส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนการกุศล มีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาดูงานโรงเรียนเอกชนการกุศล ที่มีการส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนเป็นแบบอย่างและมีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) จำนวน 2 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนสัตยาไส อำเภอยะบะดี จังหวัดลพบุรี และ โรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์
2. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การวิเคราะห์ระบบสภาพปัจจุบันการดำเนินการส่งเสริมทักษะชีวิต (ระยะที่ 1) และการศึกษาดูงานเป็นข้อมูลเพื่อนำมาพัฒนาเป็นแนวทางในการร่างระบบการส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนการกุศล
3. นำร่างระบบการส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนการกุศล ที่ได้ปรึกษาคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้อง และให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเหมาะสมและเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ และทำการแก้ไขปรับปรุงในส่วนที่ยังขาดความสมบูรณ์ถูกต้องตามข้อเสนอแนะ

ระยะที่ 3 การนำระบบการส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนการกุศล ที่พัฒนาขึ้นไปใช้ เป็นขั้นตอนการนำระบบการส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนการกุศล ที่พัฒนาขึ้นไปใช้จริงที่ โรงเรียนมารดาบุญมิตร อำเภอบางบาล จังหวัดนครราชสีมา โดยใช้ขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) จำนวน 2 วนรอบ โดยในแต่ละวนรอบจะประกอบไปด้วย คือ Planning (การวางแผน) Action (การปฏิบัติ) Observation (การสังเกต) Reflection (การสะท้อนผล) เก็บรวบรวมข้อมูลโดย การจดบันทึกภาคสนาม (Field Notes) การสัมภาษณ์ผู้ร่วมวิจัยและตัวแทนนักเรียน และตรวจสอบเอกสารรายงานผลความก้าวหน้าของการดำเนินการหรือรายงานผลการดำเนินงานเมื่อสิ้นสุดการดำเนินการจัดกิจกรรม

ระยะที่ 4 การศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนาระบบการส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนการกุศล ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และ ผู้ร่วมวิจัยทุกคน วิธีการที่ใช้เป็นการทบทวนหลังปฏิบัติงาน AAR (After Action Review) สรุปสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ในลักษณะการถอดบทเรียน (Lesson Learned)

ผลการวิจัย

1. โรงเรียนเอกชนการกุศลประเภทการศึกษาสงเคราะห์ที่ทำการสอนระดับมัธยมศึกษา(ม.1-ม.6) มีการดำเนินงานที่ส่งเสริมทักษะชีวิตให้กับนักเรียนที่อยู่ในระดับมาดังนี้ 1) การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน 2) การจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมทักษะชีวิต 3) การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ส่งเสริมทักษะชีวิต

2. การพัฒนาระบบการส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนการกุศล ได้ประยุกต์ใช้แนวคิดวงจรเดมมิงประกอบด้วย 4 ระบบ คือ ระบบวางแผน (Plan) ระบบดำเนินการ (Do) ระบบตรวจสอบ (Check) และระบบปรับปรุง (Act) โดยใช้ 3 กลยุทธ์ คือ โครงการส่งเสริมทักษะชีวิตการจัดการเรียนรู้ทักษะชีวิต และ กิจกรรมส่งเสริมอื่น

3. ผลการนำระบบการส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนการกุศลไปใช้ 2 วงรอบพบว่า ด้านการใช้ประโยชน์ของระบบ ตอบสนองต่อความต้องการของทุกฝ่าย ซึ่งทำให้เกิดการดูแล ช่วยเหลือ ป้องกัน และแก้ปัญหาของนักเรียน โดยความร่วมมือของทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ทำให้นักเรียนมีทักษะชีวิตเพิ่มมากขึ้น ด้านการนำไปใช้จริง เป็นที่ยอมรับต่อการปฏิบัติงานของทุกฝ่าย ด้านความเหมาะสม พัฒนาระบบโดยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน โดยคำนึงถึงประโยชน์ของนักเรียนเป็นหลัก ด้านผลที่เกิดขึ้นกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ทุกฝ่ายมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด

4. ปัจจัยที่มีส่วนทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ คือ การมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย ภาวะผู้นำของผู้บริหาร คุณลักษณะของครูที่มีความมุ่งมั่นในการทำงานและมีวุฒิภาวะความเป็นครู การปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอเป็นวิถี และการออกแบบการเรียนรู้ที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริง

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย การพัฒนาระบบการส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนการกุศล ผู้วิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจอภิปรายได้ดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาระบบการส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนการกุศล ที่ได้ประยุกต์ใช้วงจรเดมมิง (PDCA) ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน (Plan) การดำเนินการ (Do) การตรวจสอบ (Check) และการปรับปรุงแก้ไข (Act) ซึ่งนับว่าเป็นกระบวนการที่มีคุณภาพและเป็นระบบในการพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพดังที่ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (2546 : 36) กล่าวว่า การประยุกต์ใช้วงจรเดมมิง เป็นการบริหารระบบคุณภาพขององค์กรทางการศึกษาที่ได้รับการปรับปรุงให้ทันสมัยเสมอมา โดยอาศัยแนวคิดและหลักการของการพัฒนาองค์กร (Organization Development หรือ OD) มาสู่การออกแบบกระบวนการพัฒนาระบบการส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนการกุศลในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้ 1) ระบบการวางแผน (Plan) เป็นการเตรียมความพร้อมและวางแผนการนำระบบไปใช้ 2) ระบบดำเนินการ (Do) เป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจกับบุคลากรทุกฝ่ายเพื่อนำระบบการส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนไปใช้ลงมือปฏิบัติจริง 3) ระบบการตรวจสอบ (Check) เป็นการประเมินผลและตรวจสอบการดำเนินการส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนโดยใช้วิธีเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพลักษณะสามเส้า (Triangulation) ได้แก่ การสร้างชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพ (Professional Learning Community : PLC) การจดบันทึกภาคสนาม (Field Notes) การสัมภาษณ์ (Interview) และตรวจสอบจากเอกสารรายงานผลความก้าวหน้าของการดำเนินการหรือรายงานผลการดำเนินงานเมื่อสิ้นสุดการดำเนินการจัดกิจกรรมเรียบร้อยแล้ว และ 4) ระบบปรับปรุงแก้ไข (Act) เป็นการสะท้อนผลการดำเนินงานตามสภาพจริง (Reflection) เพื่อเป็นข้อมูลและแนวทางการดำเนินการต่อไป

2. ผลการนำระบบการส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนการกุศลที่พัฒนาขึ้นไปใช้ ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) 2 วงรอบ โดยในแต่ละวงรอบจะประกอบไปด้วยกระบวนการ 4 ขั้นตอน คือ Plan (การวางแผน) Action (การปฏิบัติ) Observation (การสังเกต) Reflection (การสะท้อนผล) ซึ่งเป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนางานที่ปฏิบัติเป็นปกติเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและนำไปสู่การพัฒนาหรือแก้ปัญหาในองค์กรของตนเอง (Kemmis and McTaggart, 1988 : 11) จากการนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ในการวิจัย พบว่า ระบบการส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนการกุศลที่พัฒนาขึ้น สามารถนำไปใช้ได้ และสามารถส่งเสริมทักษะชีวิตให้กับนักเรียนได้จริง ทั้งนี้เนื่องมาจาก ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญในเรื่องการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติ ตั้งแต่การร่วมกำหนดกิจกรรม และแนวทางการดำเนินงานเพื่อให้

ผู้ร่วมดำเนินงานรู้สึกเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนงานอันจะนำไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ ดังที่ วันชัย วัฒนศัพท์ (2546:19) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมก่อให้เกิดผลดีต่อการขับเคลื่อนองค์กรหรือเครือข่าย เพราะมีผลในทางจิตวิทยาเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมย่อมเกิดความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร ความคิดเห็นถูกรับฟังและนำไปปฏิบัติ เพื่อการพัฒนาองค์กร และที่สำคัญผู้ที่มีส่วนร่วมจะมีความรู้สึกเป็นเจ้าขององค์กร ความรู้สึกเป็นเจ้าของจะเป็นพลังในการขับเคลื่อนองค์กรที่ดีที่สุด นอกจากนี้แนวทางการปฏิบัติการส่งเสริมทักษะชีวิตของนักเรียน ที่ออกแบบในการวิจัยครั้งนี้ มาจากการศึกษาเอกสาร งานวิจัย และการศึกษาแนวทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) จากโรงเรียนที่ได้รับการยอมรับด้านการพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะชีวิต ประกอบด้วยกลยุทธ์ 3 ด้าน ได้แก่ 1) การเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน (Project Based Learning : PBL) ซึ่งการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานช่วยให้เพิ่มความจำระยะยาวให้กับผู้เรียน พัฒนาทักษะการแก้ปัญหาและการทำงานร่วมกัน และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ (Strobel, 2009) เป็นการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับแนวคิด John Dewey เรื่อง “learning by doing” (Dewey John, 1897 : 79 cite in DouladeliEfstratia, 2014) ซึ่งเป็นการเน้นการจัดการเรียนรู้ที่ให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ชีวิตขณะที่เรียน เพื่อให้ให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับหลักพัฒนาการคิดของ Bloom ทั้ง 6 ชั้น คือ ความรู้ (Remembering) ความเข้าใจ (understanding) การประยุกต์ใช้ (Applying) การวิเคราะห์ (Analyzing) การประเมินค่า (Evaluating) และ การคิดสร้างสรรค์ (Creating) การจัดการเรียนรู้แบบใช้โครงงานเป็นฐาน เน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติเพื่อฝึกทักษะต่างๆด้วยตนเองทุกขั้นตอน ผู้เรียนจึงเกิดทักษะการเรียนรู้ ทักษะการแก้ปัญหา และการทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของผู้เรียน สอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2554 : 2) ที่กล่าวว่า กิจกรรมที่ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ได้ลงมือกระทำกิจกรรมในลักษณะต่าง ๆ ได้ประยุกต์ใช้ความรู้ เป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทักษะชีวิต 2) การเรียนรู้แบบบูรณาการ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ สอดคล้องกับชีวิตจริง และสามารถพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม สอดคล้องกับกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบใหม่ที่เน้น “กระบวนการเรียนรู้” มากกว่า “เนื้อหาการเรียนรู้” (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2547: 28) ทั้งนี้ กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการได้ถูกกำหนดเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552 : 25) เนื่องจากการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการช่วยผู้เรียนให้เกิดการถ่ายโอนความรู้ (Transfer of Learning) ได้รับประสบการณ์ตรง จากการผสมผสานสาระความรู้ต่าง ๆ ทักษะกระบวนการ ทักษะการคิด ตลอดจนคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรม ส่งเสริมทักษะการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน มีความสอดคล้องกับความแตกต่างของผู้เรียน เนื่องจากมีกิจกรรมที่หลากหลายและก่อให้เกิดชุมชนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาวิชาชีพครู เช่นในกรณีที่ครูมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับออกแบบการเรียนรู้ร่วมกับครูหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง (กรมวิชาการ, 2547) กรมสุขภาพจิต (2541 : 26) กล่าวถึงแนวทางในการฝึกทักษะชีวิตสำหรับเยาวชนในสถานศึกษาว่าสามารถสอดแทรกในชั่วโมงเรียนปกติและกิจกรรมเสริมหลักสูตร สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สันต์ สุวทันพรกุล (2553) ที่ทำการวิจัยและพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการสาระท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการวิจัยเป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น จะมีทักษะชีวิตหลังการทดลองสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นอกจากนี้ในการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้ออกแบบให้ครูผู้สอนใช้กิจกรรมจิตศึกษาเพื่อพัฒนาปัญญาภายใน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นก่อนการเรียนประจำวันเพื่อให้ผู้เรียนได้ใคร่ครวญเพื่อทำความเข้าใจตนเอง เรียนรู้คุณค่าของชีวิต และคุณค่าของชีวิตกับความสัมพันธ์กับสิ่งรอบตัว (วิเชียร ไชยบัง, 2558) กิจกรรมจิตศึกษาจะช่วยสร้างซึ่งการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญจะเกิดขึ้นได้ด้วยสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ที่เห็นคุณค่าของการเรียนรู้ด้านในทำให้ผู้เรียนรู้ที่จะรักเรียนรู้ที่จะให้เรียนรู้ที่จะยอมรับความหลากหลายทางความคิดมากขึ้นนำไปสู่ความตั้งใจที่จะทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นกันพล เจริญรักษ์ (2558 : 84) และสอดคล้องกับ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2543 : 13) ที่กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ที่สมดุลและมีความสุขคือการสร้างคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์และเสริมสร้างเจตคติทางบวกในการเรียนรู้ของผู้เรียน 3) กิจกรรมเข้าค่ายเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น และการทำกิจกรรม

ต่าง ๆ นับเป็นกิจกรรมหนึ่งที่สามารถส่งเสริมทักษะชีวิตของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ดังที่ วนิดา ขาวมงคล เอกแสงสี (2546 : 75) เสนอแนวคิดว่าการพัฒนาทักษะชีวิตสามารถทำได้ในลักษณะการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพราะกิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิตเป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างภูมิคุ้มกันในการดำรงชีวิตของมนุษย์ให้เกิดทักษะในด้านการรู้จักตนเองตามความเป็นจริง เข้าใจและยอมรับในผู้อื่น สามารถปรับตัวและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2549: 7) ที่ได้จัดค่ายเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของเยาวชนตามแนวคิดของ องค์การอนามัยโลก ผลการดำเนินการพบว่า เยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจและมีการพัฒนาทักษะชีวิตในแต่ละด้านเป็นไปในทิศทางที่ดี

3. ปัจจัยที่มีส่วนทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ จากการถอดบทเรียนจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง พบปัจจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้ 1) การเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน โดยร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมภาคภูมิใจในความสำเร็จ 2) ผู้บริหารมีภาวะผู้นำ โดยกล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจที่จะเปลี่ยนแปลง มีความรับผิดชอบ เสียสละ มุ่งมั่นที่จะทำให้สำเร็จ เป็นกัลยาณมิตรในการทำงานกับทุกคน 3) ครูที่ได้รับการพัฒนา ให้เป็นผู้ที่มีวุฒิภาวะความเป็นครู โดยการประชุม อบรมปฏิบัติการเชิงปฏิบัติการ และศึกษาดูงาน จนเกิดความตระหนักและเชื่อมั่นศรัทธา ในการที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข 4) ความจริงใจและสม่ำเสมอในการดำเนินการเพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตของนักเรียน ผู้บริหาร ครู ปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของตนเองที่ได้รับมอบหมายอย่างจริงจัง สม่ำเสมอจนเป็นวิถีประจำวัน 5) นักเรียนได้รับการพัฒนาส่งเสริมผ่านกิจกรรม กระบวนการหรือโครงการต่างๆ ที่มีหลากหลาย เกิดภาคภูมิใจในตนเอง ตระหนักถึงและเห็นคุณค่าตนเองและผู้อื่น มีการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น สามารถจัดการกับอารมณ์และความเครียดได้ดี ตลอดจนมีการคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจและแก้ปัญหาต่างๆ ได้จากการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติจริง ดังแนวคิดของ มาร์การด์และเรย์โนลด์ (Marquardt & Reynolds, 1994) ที่กล่าวว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นชุมชนที่มีบรรยากาศกระตุ้นการเรียนรู้ของบุคคล และกลุ่มบุคคลให้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและสอนให้สมาชิกมีกระบวนการคิด วิเคราะห์ที่ไตร่ตรอง เพื่อความเข้าใจในสิ่งที่เกิดขึ้น ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ในความผิดพลาดและความสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สิทธิศักดิ์ ชำปูกิ (2551 : 174-178) เรื่องการพัฒนาระบบการบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพขอนแก่น พบว่าประเด็นที่เป็นเหตุสนับสนุนความสำเร็จของการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เกิดขึ้น คือ 1) การสร้างความตระหนักและความพร้อมในการดำเนินงานให้กับผู้ร่วมวิจัย 2) บทบาทของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย 3) ความจริงใจและต่อเนื่องของการดำเนินการ 4) ความชัดเจนและยุติธรรมในการปฏิบัติ และ 5) ความรู้สึกร่วมรับผิดชอบของผู้ที่เกี่ยวข้อง และสอดคล้องกับงานวิจัยของเกียรติสุดา กาศเกษม (2559 : 112-124) ที่ศึกษาการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ในท้องถิ่นของโรงเรียนเทศบาล ด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ในท้องถิ่นของโรงเรียนเทศบาลด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ การมีผู้นำที่ดี ชุมชนมีผู้นำในการขับเคลื่อนให้เกิดการจัดกิจกรรมในชุมชนจากผู้นำองค์กรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน หมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกันในการดำเนินกิจกรรมตามสถานการณ์ บริบท ความเหมาะสม ในด้านความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชนและการสร้างเครือข่ายทั้งในและนอกชุมชน ได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการพัฒนาชุมชน ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญ และเห็นประโยชน์ของการพัฒนาชุมชนรอบ ๆ โรงเรียน การมีแนวปฏิบัติกระบวนการเรียนรู้เพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง มีแผนการพัฒนาที่มาจากการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนและมีการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงานที่วางไว้ในด้านการสร้างระบบข้อมูลสารสนเทศ จัดเก็บ และการนำองค์ความรู้ที่ได้มาใช้ มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในการจัดการองค์ความรู้ และมีวัฒนธรรมองค์กรในการทำงานของชุมชนเอื้อประโยชน์ต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ด้านปัจจัยที่มีส่วนทำให้การดำเนินการมีปัญหาและอุปสรรคคือ 1) ครูและบุคลากรทางการศึกษามีการย้ายเข้า ย้ายออก เนื่องจากสถานภาพของโรงเรียนที่เป็นโรงเรียนเอกชน 2) บุคลากรที่เพิ่งเข้ามาเป็นครู มีอายุน้อยและยังไม่มีประสบการณ์ ไม่ค่อยกล้าตัดสินใจ และมักเกิดปัญหาเรื่องนักเรียนไม่เกรงใจครู การควบคุมอารมณ์ ทั้งต่อเด็กและผู้ปกครองและ 3) สถานภาพทางครอบครัวของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาอัตราอยู่ในกลุ่มเสี่ยงสูงจึงทำให้การพัฒนา

ส่งเสริมทักษะ ชีวิตนักเรียน ต้องค่อยเป็นค่อยไปและใช้ความละเอียดอ่อน เพื่อไม่ให้กระทบจิตใจของนักเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สิทธิศักดิ์ ชำปฏี (2551 : 162) เรื่องการพัฒนาระบบการบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพขอนแก่น พบว่าปัญหาอุปสรรคที่ทำให้ผลการดำเนินการวิจัยไม่สำเร็จ 100 เปอร์เซ็นต์ เพราะมีปัจจัยบางอย่างที่เป็นอุปสรรคต่อการเปลี่ยนแปลง ดังนี้ 1) ความเป็นราชการของหน่วยงานและความเป็นข้าราชการของบุคลากรบางส่วนทำให้เกิดความเฉื่อยชา 2) ความไม่เป็นครอบครัวที่สมบูรณ์ พ่อแม่ต้องเดินทางไปทำงานที่อื่นทำให้นักเรียนต้องอาศัยอยู่กับผู้สูงอายุ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ไม่สามารถอบรมดูแลได้ดีเพียงพอ 3) ความเป็นสังคมชนบทที่ยังไม่ได้ความสำคัญหรือเห็นความสำคัญของการมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์หรือสร้างให้เกิดขึ้นในตัวเยาวชนหรือประชาชนทั่วไป และ 4) ความไม่เกรงใจต่อครู อาจารย์ของนักศึกษาทำให้ครู อาจารย์ส่วนหนึ่งที่เป็นอาจารย์พิเศษไม่สามารถกำกับชั้นเรียนหรือดูแลนักศึกษาได้เต็มที่เนื่องจากอายุต่างกันไม่มาก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 การวิจัยปฏิบัติการเพื่อพัฒนาในสิ่งที่เป็นนวัตกรรมใหม่ ๆ เรื่องใหม่ ๆ ควรเริ่มจากการสร้างความตระหนัก ความพร้อมให้กับผู้ร่วมวิจัยเพื่อให้เห็นความสำคัญเตรียมตัวเองให้พร้อมรับการดำเนินการและการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น

1.2 บทบาทของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยถ้าผู้วิจัยอยู่ในฐานะเป็นผู้บังคับบัญชาของหน่วยงานนั้น ผู้วิจัยควรยึดมั่นในหลักการของการมีส่วนร่วม ที่คำนึงถึงความเท่าเทียม ความเสมอภาค และการให้การยอมรับนับถือซึ่งกันและกันและควรยึดถือหลักการนี้แม้ในสภาวะของการบริหารที่มีใช้เป็นการวิจัยก็ตาม

1.3 ในการวิจัยปฏิบัติการลักษณะนี้ สิ่งสำคัญที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยต้องคำนึงถึง คือการกำกับติดตามการดำเนินงาน บทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของแต่ละภาคส่วนดำเนินการอยู่นั้น ต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบจริงจังและต่อเนื่อง และที่สำคัญต้องบริหารจัดการให้เกิดความเป็นธรรมต่อผู้เกี่ยวข้องทั้งด้านบวกและด้านลบ บูรณาการเข้ากับบริบทของโรงเรียนให้ได้ ซึ่งจะเกิดผลดีอย่างยั่งยืน

1.4 ในขั้นตอนการสังเกตหรือการประเมินผลการดำเนินการ ควรคำนึงถึงการกำกับ ติดตามและการประเมินผลการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน โดยเน้นหลักการมีส่วนร่วม จะทำให้ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยเกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ เกิดความกระตือรือร้นที่จะนำเอาผลที่ได้ไปทำการปรับปรุงแก้ไขเพื่อดำเนินการในวงจรต่อไป

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ผลการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบว่า ระบบการบริหารส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนการกุศล ได้ทำให้นักเรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ สามารถเปลี่ยนพฤติกรรมและเกิดทักษะชีวิตที่ดีขึ้น จึงควรมีการนำแนวทางของระบบการส่งเสริมทักษะชีวิตนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนการกุศลไปพัฒนากับนักเรียนกลุ่มอื่นต่อไปทั้งในเชิงกว้างและเชิงลึก

2.2 การวิจัยครั้งนี้นักกลุ่มเป้าหมายคือนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ดังนั้นจึงควรทำการวิจัยกับนักเรียนประถมศึกษาในโรงเรียนอื่นซึ่งมีบริบทแตกต่างกัน เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่กว้างขวางยิ่งขึ้น

2.3 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนต่อการส่งเสริมทักษะชีวิตของนักเรียน

2.4 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการวิจัยปฏิบัติการ ที่ใช้รูปแบบการบริหารโรงเรียนที่ต่างกันว่ามีผลต่อทักษะชีวิตของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาต่างกันหรือไม่

เอกสารอ้างอิง

- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2547). *เรียนรู้บูรณาการ*. กรุงเทพฯ : ศรุสภาลาดพร้าว.
- กรมสุขภาพจิต. (2541). *คู่มือการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตสำหรับเด็ก*. นนทบุรี : สำนักพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- เกียรติสุตา กาศเกษม. (2559). การพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ในท้องถิ่นของโรงเรียนเทศบาล ด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. 18 (3) : 112-124, กรกฎาคม-กันยายน.
- โกวัฒน์ เทศบุตร. (2550). เอกสารประกอบการสอนการวิเคราะห์และพัฒนาระบบงานในสถานศึกษา. มหาสารคาม : ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- กำพล เจริญรักษ์. (2558). “จิตศึกษากับการพัฒนาปัญญาภายใน” , วารสารวิชาการ. 18(1) : 82-95 ; มกราคม – มีนาคม.
- คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2549). *รายงานประจำปี 2549*. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เฉลิมชัย หาญกล้า. (2545). *การพัฒนาระบบตรวจสอบภายใน*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ธงชัย วงษ์สุวรรณ. (2553). *การพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยใช้การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม*. วิทยานิพนธ์ กศ.ด. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรเทพ รุ่งแผน. (2546). *การพัฒนาระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. วิทยานิพนธ์ ค.ด. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี. (2542). *วิสัยทัศน์ของกระบวนการเรียนรู้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. วารสารวิชาการ 2 (1) : 8 – 11, มีนาคม.
- ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานต์. (2538). *การสอนทักษะชีวิต เพื่อการป้องกันการใช้สารเสพติด*. รายงานการประชุมสัมมนา เพื่อหาแนวทางการนำยุทธศาสตร์ทักษะชีวิตมาใช้ในการป้องกันยาเสพติด. กรุงเทพฯ : สำนักงาน ป.ป.ส.
- เลขา ปิยะอัจฉริยะ. (2541). *การสอนทักษะชีวิตในเด็กปฐมวัย*. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- วนิดา ขาวมงคล เอกแสงศรี. (2546). *หลักการสอนการพัฒนาทักษะชีวิต*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิจารณ์ พานิช. (2554). *วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- วิเชียร ไชยบัง. (2558). *จิตศึกษา พัฒนาปัญญาภายใน*. พิมพ์ครั้งที่ 2. มหาสารคาม : อภิชาตการพิมพ์.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2543). *ปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด : สูตรสำเร็จหรือกระบวนการ*. กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วันชัย วัฒนศัพท์. (2546). *การมีส่วนร่วมกับการพัฒนาองค์กร บรรยายในการสัมมนานายจ้างและลูกจ้างภาครัฐวิสาหกิจ เรื่อง “ระบบทวิภาคีกับการแก้ปัญหาแรงงานในรัฐวิสาหกิจ”* วันที่ 6-8 มีนาคม 2546 โรงแรมพัทยาเซนต์เตอร์ เมืองพัทยา ชลบุรี จัดโดย กองรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน.
- คันสนีย์ ฉัตรคุปต์และอุษา ชูชาติ. (2545). *การเรียนรู้รูปแบบใหม่ ยุทธศาสตร์ด้านนโยบายและทรัพยากร*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สิทธิศักดิ์ ชำปฏี. (2551). *การพัฒนาระบบการบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพขอนแก่น*. วิทยานิพนธ์ ศษ.ด. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- สันต์ สุวพันธุ์พรวกุล. (2553). *การวิจัยและพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการสาระท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการกระบวนการวิจัยเป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2554). *การพัฒนาทักษะชีวิตในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ : สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. (2558). *การวิเคราะห์สภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน.
- สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา. (2546). *การพัฒนาการบริหารสถาบันการศึกษา*. กรุงเทพฯ : สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ.
- อมรวิชัย นาคทรพ. (2551). *การศึกษาในวิถีชุมชน : การสังเคราะห์ประสบการณ์ในชุดโครงการวิจัยด้านการศึกษากับชุมชน*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- Efstratia, D. (2014). *Experiential education through project based learning*. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 152, 1256-1260.
- Kemmis, S. and R. McTaggart. (1988). *The Action Research Planner*. Victoria : Deakin University Press.
- Kurt Lewin. (1946). *Personal and Intellectual Influences Leading to Lewin's Paradigm of Action Research Towards the 60th Anniversary of Lewin's*. *Action research and minority problems*.
- Marquardt, M. and Reynolds, A. (1994). *The global learning organization*. New York: IRWIN.
- WHO. (1994). *Life Skills Education in School*. Geneva : WHO.